

Rian museum erbjuder guidningen "Stadens nycklar" men man även promenara på egen hand. Bild: Rian museum.

Sakta vi gå genom stan

En promenad i Gamla stan i Falkenberg är en vacker och intressant tur som speglar stadens historia.

Förunderligt nog är det många falkenbergare som inte hittar till denna del av staden, men här kommer lite guidning!

Vi börjar vår promenad i Badhusparken bakom Varmbadhuset (byggt 1914). Badhuset

byggdes 1984 om till musikskola. Idag hyr kommunen ut byggnaden till en privatperson, som bl.a. ger konserter där emellanåt.

Badhusparken (som skapades 1947) är i sig en upplevelse med fantastiska planteringar som görs av kommunens parkförvaltning. De ska ha allt beröm för hur de förskönar vår stad!

Badhusparken är också en rofylld plats att koppla av på, här finns gott om bänkar och mycket konst från

olika epoker att titta på. Vi korsar parken och kommer ut på Stationsgatan och fortsätter ner till Storgatan.

Mary Wollstonecraft

Innan vi tar till höger tittar vi på huset rakt fram, Falkmanska gården, ursprungligen uppförd under första hälften av 1700-talet som handelsgård och gästgiveri.

En kuriositet att nämna är att författaren och kvinnorrättskämpen

Forts. nästa sida

Badhusparkens rabatter är en underbar plats att njuta av lite medhavd fika på en promenad. Foto: Siv Qvarfordh.

Mary Wollstonecraft övernattade här under sin resa i Skandinavien 1795.

Vi fortsätter längs Storgatan, korsar Hallanäsgatan, och kommer till den gamla prästgården, uppförd 1830 av handslaget tegel från ett tegelbruk på Herting. På gården bakom huset kan man se en röd träbyggnad, ursprungligen en s.k. tiondelada byggd 1806.

Lyssningsbar kyrkohistoria

Så kommer vi fram till S:t Laurentii kyrka, byggd på 1300-talet, tillbyggd på 1500- och 1700-talen.

Den anses vara stadens äldsta byggnad med en mycket intressant historia som man kan lyssna på när

man går in i kyrkan. Förhoppningsvis är där öppet för där finns mycket att se! Parken intill (f.d. Gåsatorget) är Gamla stans gröna lunga sedan järnvägen flyttades 2008, idag kan man sitta och njuta av omgivningen i det vackra rosariet.

Upplev trädgårdshistoria

Vi fortsätter längs den kullerstensbelagda Storgatan (tänk så många av våra förfäder som fått slita med att få denna stenbeläggning på plats, något att tänka på när man tycker det är jobbigt att gå där) och kommer fram till den vinklade ljusgröna Hindströmsgården på höger sida.

Här har man möjlighet att gå in

på gården och vissa tider (t.ex. vid Rians stadsvandringar) även titta in i huset, som är ett av de äldsta träshen i staden byggt på 1740-talet. I trädgården odlas äldre sorters fruktträd och kulturhistoriska växter.

Rians museum med fik

Härefter promenerar vi ner till Skepparestrådet och kommer fram till Rian museum som har verksamhet inom design, konst och kulturhistoria. Museets byggnad är ursprungligen en magasinsbyggnad uppförd 1865.

Torkrian intill uppfördes 1883 för torkning och lagring av säd för export.

Forts. nästa sida

Strosa genom "rosariet" och lyssna på historien bakom kyrkan Sankt Laurentii uppförande. Foto: Siv Qvarfordh.

Hindströmsgårdens innergård har en kulturhistorisk trädgård av äldre ursprung och flora. Bild: Rian.

Museet flyttade in här 1991. Här kan man gå in och titta på aktuella utställningar och ta en fika innan man fortsätter sin vandring.

När vi kommer ut från Rian går vi ner mot Ätran, tar till vänster och kommer fram till hotellet Hamngatan 27 (ett f.d. hammagasin). Vi rundar hörnet till vänster och kommer fram till Törngrens krukmakeri, vars produktion var igång 1789–2014. Byggnaderna finns fortfarande kvar och man kan se en del av deras keramik i skyltfönster intill. Den 25 maj öppnar en utställning om Törngrens krukmakeri på Rian.

Mot Hembygdsmuseet

Härifrån korsar man grässlätten och kommer åter till S:t Laurentii kyrka men nu går vi längs S:t Lars kyrko-

gata på baksidan av kyrkan. Här kommer vi fram till Falkenbergs Hembygdsmuseum (se omslaget denna tidning).

Museet har funnits i denna röda tvåvåningsbyggnad sedan år 1965 (snart 60 år!). Museet är öppet sommartid från mitten av juni till mitten av augusti och här finns mycket att se från de gamla samlingarna.

År 2023 öppnade en ny utställning i ett av rummen ”Kvinna – från vaggga till grav” som handlar om flickors och kvinnors liv på 1800-talet, samt en omgjord utställning om den tidens styre och ordningsmakt i Falkenberg.

25 maj öppnar en ny utställning om Törngrens krukmakeri på Rian museet. Bild: Rian.

Det sitter i väggarna

På gården intill hembygdsmuseet finns Sjöbergs laxrökeri, de röda byggnaderna gränsar mot Hamngatan. Ett fantastiskt minnesmärke över

Forts. nästa sida

Stadens torkria byggdes om till museum och är idag hela Hallands museum för design-, konst- och kulturhistoria samt förstås – fika! Bild: Rian.

Lukta på stadens historia i Sjöbergs laxrökeri – en garanterat häftig upplevelse! Foto: Siv Qvarfordh.

Falkenberg är känt för sina vackra stenbroar, där "Tullbron" ofta syns på bilder. Foto: Siv Qvarfordh.

den tid då laxhanteringen var oerhört viktig för Falkenbergs ekonomi!

Sommartid kan man gå in i trädgården via porten mot Hamngatan. Sniffar man i dörrspringan till rökeriet känns fortfarande röklukten trots att det gått ca 70 år sedan det stängdes!

Strosa över Tullbron

Här slutar vår promenad, men är man intresserad av att förlänga den är ett förslag att gå ner till Åtran, över

Tullbron och fortsätta fram till Kapellkyrkogården. Här vilar många av de falkenbergare som byggt upp vår stad, och flera gravar är försedda med QR-koder där man kan få höra en del om deras historia.

Man kan också kolla upp detta genom att gå in på kulturgravar.se – och hemifrån. Men det allra bästa är

förstås att planera in och göra ett fysiskt besök till Falkenberg när säsongen är som allra vackrast!

Ytterligare information om Falkenberg förr och nu hittar du på www.hembygd.se/falkenberg och www.rian.se

Siv Qvarfordh,
ordförande Falkenbergs
Kultur- och Hembygdsförening

Kvinna – från vagga till grav

Sommaren 2023 öppnade en ny permanent utställning på Hembygds museet i Falkenberg. Utställningen, Kvinna – från vagga till grav, fokuserar på flickor och kvinnor som levde under enklare förhållanden på 1800-talet.

Inför monteringen av den nya utställningen genomgick ett av museets rum en ytskiktrensning och nya föremål från samlingarna plockades fram. Renoveringen och skapandet av utställningen gjordes

i ett samarbete mellan Rian, Falkenbergs kommunala museum, och Falkenbergs hembygdsförening, som hade beviljats bidrag av Riksantikvarieämbetet för att täcka en del av dess andel av kostnaderna.

som i många år haft ett fokus på manliga yrken i Falkenbergs historia. Delar av dessa historier, främst relaterat till styre och ordningsmakt, finns kvar, men den största delen av det nu kallade Gröna rummet tillägnas numera kvinnor och en mer osynlig del av vår historia.

Den nya utställningen har sin plats i det tidigare så kallade Borgmästarrummet på övervåningen – ett rum

Detektivarbete efter svar

Vi känner till namn och delar av livshistorier från en handfull driftiga kvinnor från Falkenbergs 1800-tal, kvinnor som t.ex. startade en verksamhet eller var verksamma som fotograf, lärarinna eller barnmorska. Även några kvinnor gifta med män i en framstående ställning har kunnat lämna ett avtryck i historien.

Utställningen i Hembygds museet har öppnat i sommar. Foto: Rian.

Forts. nästa sida

Men de allra flesta kvinnor som levde på 1800-talet och var sysselsatta med hårt arbete i jordbruk eller inom olika näringar som laxfiske är bortglömda idag. Detta trots att det inte var så länge sedan de gick här på våra gator i Falkenberg och på gårdarna i landsbygden omkring.

I museets samlingar hittar man ibland föremål, foton och dokument som kan berätta något om dessa kvinnors liv. Det blir dock en fragmenterad historia, där det som är kvarlämnat från många olika kvinnor får spinna den röda tråd om livet på 1800-talet vi får följa i utställningen.

Ledtrådar i form av t.ex. klädesplagg för olika slags tillfällen, föremål kopplade till hygien och hälsa, och dokument som flickors betyg, resulterar att vi i utställningen kommer de osynliga kvinnorna lite närmare och får en inblick i deras vardag och viktigare hållplatser i livet.

Här följer några nedsläpp längs den röda tråden i utställningen Kvinna – från vagga till grav.

En flicka blir till

Ett barns födelse på 1800-talet var förknippat med både glädje och oro för barn och mor. Förlossning var inte riskfritt och det var inte ovanligt att komplikationer uppstod.

Erfarna så kallade jordegummor bistod vid förlossningen både med medicinsk kunnskap och vidskepliga ritualer. Jordegummorna ersattes på 1800-talet av yrkesmässigt utbildade barnmorskor. Dopet skedde så snart möjligt efter födelsen. Ofta tändes ett ljus vid barnets vagga fram tills dopet, och det fanns olika sätt att skydda barnet enligt gammal folketro. Kyrkdop i stora dopfont var norm fram tills mitten av

Konfirmationsklädd flicka i Falkenberg runt sekelskiftet. Foto: Johan Severin Nilsson.

Skinboll från Falkenberg sydd av handskmakaren Gustaf Lundgren till sina döttrar Amanda, Maja och Hanna. Bild: Rian.

När åren var unga

År 1882 blev det skolläroplikt i Sverige för både flickor och pojkar med ämnen som exempelvis skrivning, räkning, inläsning, Bibels historia, matlagning och trädgårdsskötsel.

Närvaron var det dock så och så med då barnen ofta behövdes som arbetskraft hemma och på gården.

Ledig lektid var sällsynt. Blev det någon tid över till lek tog man oftast till det som fanns omkring en, som kottar och pinnar, eller så lekte man rollekar och här-

made vuxna. Ibland hade man enkla tygdockor eller andra hemmagjord lekpraktiker som oftast inte har överlevt tills idag.

Vid 16-17 års ålder gick de flesta flickorna genom kristendomsundervisning för konfirmation och den första nattvarden. Det var också en möjlighet för ungdomar att komma hemifrån och träffa jämnåriga. Konfirmationsklädseln var viktig, och att ta på sig den kom att symbolisera övergången från barndom till vuxenliv. Efter konfirmationen användes den som finkläder.

Friartiden

Det motsatta könet träffade man på marknader, nattfrierier, och danser. Utbyte av gåvor var ett viktigt inslag under tiden av uppvaktning.

Männen gav fästmannsgåvor med intentionen av ett regelrätt frieri eller ett sätt att känna sig för om intresse fanns. Fästmannsgåvorna kunde vara i trä och snidade

Forts. nästa sida

Fästmannsgåva: En mangelbräda från Köinge med årtal 1785 och texten "Kläden Blifwa släta när en rullar bra med denna". Foto: Rian.

Ljus dopklänning och hätta från Svartrå, ca 1850. Den röda dopklänningen är från Köinge, 1800-tal. Foto: Rian.

Fästmansgäva:
Vilken fin uppvaktning för en flicka på den tiden. Klapträ för klädttvätt från Stafsinge med årtalet 1876.
Foto: Rian.

med möda och dekorerade konstfullt. Det var ofta redskap som hörde samman med kvinnans husliga göromål som linberedning eller tvätt.

Bröllopet var en stor händelse i livet, och det var en mycket festlig tillställning för alla samhällsskikt. Den allra viktigaste uppgiften som kvinna på 1800-talet ansågs vara att föda barn och att bli mor.

Man gifte sig relativt sent

i 25–30-årsåldern. Många kvinnor var gravida redan vid bröllopet, eftersom det var trolovningen som markerade ett pars början på samliv. Det var stigmatiserat att föda barn utanför äktenskapet, men ca 10 procent av alla barn födda i slutet av 1800-talet var födda utanför äktenskapet.

Jobbade jämnt

Som gift kvinna fick man nyckeln till ett hem och ansvar för ett hushåll och allt vad det innebar.

Hushållen på landsbygden var självförsörjande med en tydlig uppdelning av arbetsuppgifter beroende på kön och ålder. Samma strikta uppdelning av arbetsuppgifter fanns inom fiske-, handels- och hantverkarfamiljer i staden.

På landsbygden gick dagarna åt att mjölka kor tre gånger om dagen, arbeta i jordbruket, hämta vatten, tvätta, baka, laga mat och att ta hand om barn. Mat skulle torkas, syras, rökas, och saltas. Smör skulle kärnas och ost ystas.

En annan viktig arbetsuppgift för kvinnor var att karda ullen efter att fåren klippts, bereda linet och spinna det till tråd. Det var ett slitsamt arbete. På vinterhalvåret satte man sig vid spinnrocken så snart det fanns en ledig stund.

I staden var det fysiska arbetet för kvinnor i fiskarfamiljer också hårt, och arbetet kunde bestå t.ex. av beredning och försäljning av lax. Männens var ofta iväg på fiske under längre perioder, och då föll alla hushållets uppgifter på kvinnan.

På söndagen var man ledig och då var det kyrkobesök både för gammal som ung. Då fick man möjlighet att prata på kyrkbacken, höra det senaste som hänt och bjuda varandra på smått och gott i kyrkbänken.

På ålderns höst

Det hände att en kvinna blev änka i ung ålder. I Falkenberg var det risikabelt att vara gift men en sjöman

Forts. nästa sida

Receptbok från Falkenberg som ärvt från mor till dotter från 1800-talet in på 1900-talet. Smörkniv från Slättåkra.
Foto: Rian.

Till vänster en bild på Falkenbergs fattighus låg på nuvarande Gröna gatan, här fotograferat på 1890-talet av Johan Severin Nilsson.

eller fiskare som arbetade ute till havs. Som änka hade man en särskild ställning, och det fanns även särskilda kläder som man skulle bära. t.ex. bar änkor fram till slutet av 1800-talet en vit änkemössa tillsammans med svart dräkt. Sedan ersattes änkemössan av en svart schal, ofta med spetskant.

I en del familjer fortsatte den äldre kvinnan att ha en viktig roll, när hon kunde hjälpa till med barnpassning och lättare hushållssysslor.

Många kvinnor hamnade dock på fattighuset i äldre dagar.

De kallades fattighjon, och hela 80 procent som levde i fattighus var kvinnor. Fattighjonen bodde trångt. Man förvarade sina få tillhörigheter under sin säng. I sängen satt man ofta även på dagtid och åt de magra måltider som man skulle tillaga själv.

När så den dag döden kom, blev begravningen en tillställning tillägnad sorg över den döda men också ett socialt tillfälle då det bjöds på mat

och dricka. Ibland målades minnestavlor över döda barn, kvinnor och män.

Döastycken

I trakten kring Falkenberg kallades dessa minnestavlor för ”döastycken”. Det var särskilda konstnärer som skapade dem, och de var vackert dekorerade med mönster och text.

Att fotografera sig var ju inte en möjlighet för de flesta människor på 1800-talet, och döastycken var ett sätt att bevara minnet av den avlidna.

Jessica Hietasaari
Andersson,
samlingsintendent,
Rian i Falkenberg

Änkeschal från Falkenberg och ett ”döastycke” över änkan Annita Bengtsdotter, som avled 75 år gammal år 1864. Foto: Rian.

Falkenbergs Hembygdsmuseum

Under år 2024 har museet öppet
onsdag till söndag
kl. 12:00-16:00
mellan 12 juni – 18 augusti,
och under juli även tisdagar.

Hemsida:
www.hembygd.se/falkenberg

Nationaldagsfirande 6 juni

Gamla stan Falkenberg
Kom och besök våra kulturhistoriska byggnader och miljöer med hantverkare, underhållning, mat/fika och mycket mer!

Välkomna!